

Πανελλαδικές εξετάσεις 2015

Ενδεικτικές απαντήσεις στο μάθημα «Αρχαία Ελληνικά ΓΕΛ»

Διδαγμένο κείμενο

A1. Έτσι, λοιπόν, εφοδιασμένοι οι άνθρωποι στην αρχή κατοικούσαν διασκορπισμένα, πόλεις, όμως, δεν υπήρχαν· αφανίζονταν, λοιπόν, από τα θηρία, επειδή ήταν από κάθε άποψη ασθενέστεροι απ' αυτά, και οι τεχνικές γνώσεις ήταν, βέβαια, καλή βοηθός γι' αυτούς για ανεύρεση τροφής, ανεπαρκής, όμως, για τον πόλεμο με τα θηρία-γιατί δεν είχαν ακόμα την πολιτική τέχνη, της οποίας είναι μέρος είναι η πολεμική τέχνη-επεδίωκαν, λοιπόν, να συγκεντρώνονται και να σώζονται χτίζοντας πόλεις· κάθε φορά, λοιπόν, που συγκεντρώνονταν, αδικούσε ο ένας τον άλλο, επειδή δεν κατείχαν την πολιτική τέχνη, ώστε πάλι διασκορπισμένοι καταστρέφονταν. Ο Δίας, λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας, μήπως χαθεί ολόκληρο, στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους το σεβασμό και τη δικαιοσύνη, για να είναι (αυτά) η τάξη των πόλεων και συνδυετικοί κρίκοι φιλίας.

B1. Η ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΜΕ ΤΟ ΘΕΙΟ

- Ο άνθρωπος απέκτησε μερίδιο συμμετοχής στη θεϊκή φύση και συγγένεψε με τους θεούς γιατί:
 - α. Απέκτησε τη φωτιά και τις τεχνικές γνώσεις που ήταν αποκλειστικά κτήματα των θεών και κανένα άλλο θνητό είδος δεν είχε μερίδιο σ' αυτά· ο άνθρωπος, λοιπόν, απέκτησε μερίδιο σε κάτι κατεξοχήν θεϊκό.
 - β. Με τα δώρα ξέφυγε από την κατάσταση των άλλων όντων, μπήκε στο δρόμο του πολιτισμού και κυρίως αντιλήφθηκε την ύπαρξη των θεών και πίστεψε σ' αυτούς. Η πρώτη και άμεση συνέπεια του δώρου του Προμηθέα είναι η εμφάνιση της θρησκείας.
 - γ. Ο άνθρωπος απέκτησε τα δώρα αυτά μέσω του Προμηθέα, ο οποίος ως Τιτάνας είναι μέτοχος της θεϊκής φύσης. Άρα και ο διαμεσολαβητής έχει και αυτός στοιχεία θεϊκής φύσης.

Φυσικά, η έννοια της συγγένειας δεν έγκειται στην κοινή καταγωγή τους, αλλά στην **πνευματική και πολιτισμική τους συνάφεια**. Η έντεχνος σοφία και το πυρ έδωσαν τη δυνατότητα στον άνθρωπο να δημιουργήσει τον τεχνικό πολιτισμό σαν "δημιουργός-θεός" και έθεσαν τις βάσεις για την περαιτέρω εξέλιξη του.

B2.

- **Οι άνθρωποι στα πρώτα στάδια της ζωής τους ζούσαν διασκορπισμένοι, χωρίς να έχουν συγκροτήσει ακόμα πόλεις.** Βλέπουμε ότι αν και είχαν αναπτύξει ήδη έναν πολιτισμό ακόμα δεν είχαν συγκροτήσει κοινωνίες. Βέβαια, φαντάζει περίεργο το ότι οι άνθρωποι είχαν οργανώσει θρησκεία, έχουν οργανώσει τον έναρθρο λόγο και όμως ζουν ακόμα διασκορπισμένοι. Όσο, λοιπόν, οι άνθρωποι ζούσαν σποραδικά, αφανίζονταν από τα άγρια θηρία, καθώς ήταν από κάθε άποψη πιο αδύναμοι απ' αυτά. Με το "από κάθε άποψη" γίνεται αναφορά στην κατανομή των ιδιοτήτων-εφοδίων στα διάφορα είδη από τον Επιμηθέα, καθώς ο άνθρωπος ήταν το μόνο ον το οποίο δεν εξοπλίστηκε, αλλά παρέμεινε άοπλος. Έτσι, πιο ανίσχυρος, πιο αργός, χωρίς κανένα όπλο, ήταν λογικό να είναι τρωτός, στεκούμενος απέναντι σε δυνατά, γρήγορα, εξοπλισμένα θηρία.

- **Κατά τον Πρωταγόρα η αιτία που ώθησε τους ανθρώπους στη συγκρότηση πόλεων ήταν η ανάγκη τους να προστατευτούν από τα θηρία και έτσι να ξεφύγουν από τον κίνδυνο του ενδεχόμενου αφανισμού τους.** Ο Πρωταγόρας, όπως και άλλοι σοφιστές, θεωρεί ότι η ανάγκη, ο φόβος οδήγησε τους ανθρώπους στη συνύπαρξη και όχι η ίδια τους η φύση. Θεωρεί ότι οι πόλεις είναι ένα τεχνητό δημιούργημα (νόμω και όχι φύσει) το οποίο εξυπηρετεί πρακτικούς σκοπούς.

Όμως αυτές **οι πρώτες κοινωνίες δεν είχαν διάρκεια**, γιατί οι άνθρωποι δεν είχαν την πολιτική αρετή και αδικούσε ο ένας τον άλλο. Έτσι οι άνθρωποι διασκορπίζονταν και αντιμετώπιζαν πάλι τον κίνδυνο των θηρίων και την απειλή του αφανισμού τους. Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι η πολιτική αρετή εμφανίζεται από το σοφιστή ως το μοναδικό μέσο διάσωσης των ανθρώπων, χωρίς την οποία είναι καταδικασμένοι να αφανίζονται είτε από τα θηρία είτε από την αλληλοεξόντωσή τους.

- **Επειδή οι άνθρωποι αφανίζονταν είτε μεταξύ τους είτε από τα θηρία, ο Δίας άρχισε να ανησυχεί μήπως το ανθρώπινο είδος αφανιστεί ολότελα.** Γι' αυτό ως ο υπέρτατος ρυθμιστής των πάντων αποφασίζει να σώσει τους ανθρώπους. Για δεύτερη φορά προβάλλεται η διαφορά του ανθρώπου από όλα τα άλλα είδη: αυτός συμμετέχει στη θεϊκή μοίρα και μόνο αυτός γίνεται αντικείμενο ξεχωριστής μέριμνας του Δία, ο οποίος επεμβαίνει δυναμικά και στέλνει στον άνθρωπο την "**αἰδῶ**" και τη "**δίκη**", **ώστε να είναι δυνατή η οργάνωση κοινωνιών.**

Ο Ερμής ρωτά το Δία με ποιον τρόπο να μοιράσει στους ανθρώπους την αιδῶ και τη δίκη. Μάλιστα επεξηγεί το περιεχόμενο της ερώτησής του ζητώντας από το Δία να του πει αν η μοιρασιά πρέπει να γίνει όπως με τις άλλες τέχνες, δηλαδή να τις κατέχουν λίγοι που θα είναι αρκετοί και για τους υπόλοιπους ή αν θα πρέπει να μοιραστούν σε όλους τους ανθρώπους.

Η απάντηση του Δία είναι ότι η αιδῶ και η δίκη πρέπει να μοιραστούν σε όλους γενικά τους ανθρώπους και όχι μόνο σε λίγους και αυτό γιατί, αν δε συμμετέχουν όλοι στην αιδῶ και στη δίκη, δεν είναι δυνατό να συγκροτηθούν πόλεις. Αν κάποιος κυριαρχούνται από αισθήματα αδικίας, ασέβειας, εκμετάλλευσης των συνανθρώπων τους, τότε είναι αδύνατη η συγκρότηση πόλεων.

ΑΙΔΩΣ: εκφράζει τη ντροπή, την ταπείνωση που νιώθει ένας άνθρωπος όταν συμπεριφέρεται με τρόπο που αντιβαίνει στους άγραφους και γραπτούς κώδικες ηθικής συμπεριφοράς. Η αιδῶς εμπεριέχει και το αίσθημα της σεμνότητας, της ταπεινότητας, του σεβασμού προς τους άλλους ανθρώπους και του αυτοσεβασμού. Δηλαδή ο άνθρωπος κυριεύεται από το αίσθημα της αιδούς, όταν οι πράξεις του τον μειώνουν και τον ρίχνουν στη συνείδηση και τα μάτια των άλλων.

ΔΙΚΗ: εννοείται η δικαιοσύνη, η τήρηση των νόμων, η απόδοση δικαιοσύνης, η επιβολή ποινών στους παραβάτες των νόμων· εννοείται όμως και η τήρηση των άγραφων νόμων, ο σεβασμός των δικαιωμάτων των άλλων ανθρώπων, το αίσθημα της ανάγκης προστασίας αυτών των δικαιωμάτων. Τελικά με τον όρο "δίκη" εννοείται λιγότερο ο νόμος και η τήρησή του και περισσότερο η εσωτερική ανάγκη του ανθρώπου για δικαιοσύνη, η έμφυτη δίψα του για το νόμιμο, το ηθικό και το έντιμο.

Η αιδῶς και η δίκη είναι οι δυο δυνάμεις που βάζουν σε τάξη τις ανθρώπινες κοινωνίες. Σφυρηλατούν την ενότητα και την ομόνοια μεταξύ των ανθρώπων, ώστε να μη συγκρούονται με αποτέλεσμα να προλαμβάνεται ή και να καταστέλλεται η αδικία.

α. Σε ατομικό επίπεδο ενισχύουν την ηθική του ατόμου, το απαλλάσσουν από ταπεινά ένστικτα και πάθη, το απομακρύνουν από την ιδιοτέλεια, την αισχροκέρδεια, τον ωφελιμισμό, αναπτύσσουν την εντιμότητα και την κοινωνικότητα.

β. Σε συλλογικό επίπεδο κατοχυρώνουν την ισονομία, αποσοβούν τάσεις διχόνοιας και αντιπαλότητας, περιορίζοντας τις διαθέσεις αυτών που θέλουν να αδικήσουν και οριοθετούν τη δράση των ατόμων σε συγκεκριμένα και αποδεκτά πλαίσια.

B3. Ο μύθος, στο πρωτότυπο απόσπασμα, κλείνει με τη ρητή και μάλλον υπερβολικά σκληρή εντολή του Δία να επιβληθεί νόμος, σύμφωνα με τον οποίο όποιος δε συμμετέχει στην αιδώς και τη δίκη θα πρέπει να θανατώνεται. Μάλιστα ο πολίτης αυτός παρομοιάζεται με το μέλος του ανθρώπινου σώματος το οποίο δεν έχει υγεία και πρέπει να αφαιρεθεί, γιατί είναι επικίνδυνο για τον υπόλοιπο οργανισμό.

α. Η απολυτότητα του Δία και η προσωπική του επιβολή αυτού του σκληρού νόμου δείχνει την επιτακτική ανάγκη να διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι την αιδώς και τη δίκη. Γίνεται φανερό η αναγκαιότητα ύπαρξης των αρετών αυτών, ώστε να υπάρχουν πόλεις. Η αναφορά στον ίδιο το Δία δεν αφήνει περιθώρια αμφισβήτησης της αξίας τους. Φυσικά η θανατική ποινή φαντάζει πολύ σκληρή, αποδεικνύει όμως πόσο καταστροφική μπορεί να είναι για μια πόλη η ύπαρξη άδικων ανθρώπων.

β. Εύλογα δημιουργείται μια απορία: αφού ο Δίας δίνει σ' όλους τους ανθρώπους την αιδώς και τη δίκη, γιατί στη συνέχεια επιβάλλει τιμωρία αυτών που δε τις διαθέτουν; Τελικά έχουν ή δεν έχουν όλοι την αιδώς και τη δίκη; Στο ερώτημα αυτό μπορούμε να απαντήσουμε ως εξής: **η αιδώς και η δίκη δεν είναι έμφυτες στον άνθρωπο, αφού δεν τους δόθηκαν από τη στιγμή της δημιουργίας τους, αλλά αργότερα· άρα δεν αποτελούν μέρος της αρχικής φύσης του ανθρώπου.** Άρα, η μετέπειτα επέμβαση του Δία δεν είναι μια εμφύτευση αυτών των αξιών στην ανθρώπινη φύση. Περισσότερο μοιάζει με μια παρέμβαση που έρχεται να επιβάλει στους ανθρώπους να υιοθετήσουν αυτά τα στοιχεία. Ο Δίας δηλαδή στέλνει την αιδώς και τη δίκη, για να μην αφανιστούν οι άνθρωποι και στέλνει ρητή εντολή να τις έχουν όλοι. Αν κάποιος παραβούν την εντολή και δεν τις κάνουν στοιχεία του χαρακτήρα τους, τότε θα πρέπει να τιμωρηθούν με θάνατο.

Και από το μεταφρασμένο απόσπασμα προκύπτει ότι, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, όσοι δεν μετέχουν στην πολιτική αρετή πρέπει να δέχονται την καθοδήγηση – διδασκαλία και την τιμωρία, ώστε να βελτιωθούν, να αποκτήσουν δηλαδή την πολιτική αρετή. Αν και μετά από αυτό δεν την αποκτήσουν πρέπει να υφίστανται βαρύτερες ποινές.

Στο σημείο αυτό πρέπει να προσεχθεί η σκληρότητα των ποινών που προβλέπονταν κατά την εποχή του Πρωταγόρα. Η **θανατική ποινή** ήταν σε ισχύ και μάλιστα επιβαλλόταν πολύ συχνά και όχι για πολύ μεγάλα εγκλήματα. Η **εξορία** ήταν επίσης συνηθισμένη τιμωρία, η βαρύτητα της οποίας είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή που μπορούμε να αντιληφθούμε σήμερα. Στην αρχαιότητα ο πολίτης ήταν ταυτισμένος με την πόλη του και ο διωγμός από αυτήν ισοδυναμούσε με ύψιστη ταπείνωση και δυστυχία. Υπήρχαν, βέβαια, και περιπτώσεις που οι δυο ποινές συνδυάζονταν, καθώς κάποιος καταδικάζονταν σε θάνατο και ταφή εκτός των ορίων της πόλης τους. Ο Πλάτωνας στους "Νόμους" γράφει ότι οι μητροκτόνοι, οι πατροκτόνοι, οι αδελφοκτόνοι και οι ιερόσυλοι πρέπει να θανατώνονται και να θάβονται εκτός των συνόρων της πόλης, καθώς αποτελούν μίasma. Άλλη ποινή είναι η **δήμευση της περιουσίας**, η οποία επίσης είναι ακριβώς ατιμωτική, ενώ τέλος γίνεται αναφορά στην **καθολική καταστροφή του οίκου** του ενόχου. Πρόκειται για σκληρή, ατιμωτική και οπωσδήποτε άδικη ποινή, σύμφωνα με την οποία όλη η οικογένεια, οι απόγονοι αυτού που καταδικαζόταν για κάποιο παράπτωμα δέχονταν μια εξοντωτική ποινή, π.χ. εξορία ή στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων.

B4.

- α. ΣΩΣΤΟ
- β. ΛΑΘΟΣ
- γ. ΛΑΘΟΣ
- δ. ΣΩΣΤΟ
- ε. ΛΑΘΟΣ

B5.

λοχαγός = ἄγοντα

ἀγαλλίασις = ἀγάλματα

θρέψις = τροφάς

βαθμῖς = βωμούς

ἄφιξις = ἱκανοί

ὀχυρός = μετέσχεν

διάδημα = ὑποδέσεις

νεογνός = γένει

ὀλέθριος = ἀπόλοιτο

δεισιδαίμων = δείσας

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Τέτοιες λοιπόν ήταν οι ναυτικές δυνάμεις των Ελλήνων , αυτές που έγιναν και στα παλιά χρόνια και στα επόμενα. Όσοι όμως έστρεψαν την προσοχή τους (στο ναυτικό) απέχτησαν δύναμη σημαντική και με την αύξηση των προσόδων τους και με την εξουσία τους πάνω στους άλλους. Γιατί, κάνοντας επιδρομές, τα νησιά τα κατέστρεφαν (τα υποδούλωναν) και κυρίως όσοι δεν είχαν αρκετή γη. Στη στεριά, αντίθετα, πόλεμος, από όπου συναθροίστηκε(προστέθηκε) δύναμη σε κάποιους, δεν έγινε κανένας. Οι πόλεμοι όλοι, όσοι έγιναν, ήταν με τους γείτονές τους με τον καθένα χωριστά, και οι Έλληνες δεν έκαναν εκστρατείες έξω από τον δήμο τους πολύ μακριά από την χώρα τους για την καταστροφή των άλλων. Γιατί δεν είχαν προσχωρήσει στις πολύ μεγάλες πόλεις ως υπήκοοι, ούτε πάλι οι ίδιοι δεν έκαναν κοινές εκστρατείες (ενωμένοι) σαν ίσοι με ίσους.

Γ2.

ἦν: το τρίτο ενικό πρόσωπο οριστικής μέλλοντα: **ἔσται**

ἐλαχίστην: τη δοτική πληθυντικού του συγκριτικού βαθμού στο ίδιο γένος: **ἐλάττωσι(ν)**

προσσχόντες: το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής του ίδιου χρόνου στην ίδια φωνή:

πρόσσχωμεν

ἐπιπλέοντες: το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο προστακτικής του ίδιου χρόνου στην ίδια φωνή:

ἐπιπλείτε

κατεστρέφοντο: το τρίτο ενικό πρόσωπο προστακτικής παρακειμένου στην ίδια φωνή: **κατεστράφθω**

μάλιστα: το θετικό βαθμό: **μάλα**

διαρκῆ: την κλητική ενικού του αρσενικού γένους: **διαρκές**

ἐκδήμους: τη δοτική πληθυντικού στο θηλυκό γένος: **ἐκδήμοις**

οὐδέεις: τη γενική ενικού του θηλυκού γένους: **οὐδεμιᾶς**

ἐξῆσαν: το απαρέμφατο του αορίστου β': **ἐξελθεῖν**

Γ3.α.

τά ναυτικά: υποκείμενο στο ρήμα ἦν και αττική σύνταξη

αὐτοῖς: αντικείμενο στη μετοχή προσσχόντες

ἄλλων: ονοματικός ομοιόπτωτος προσδιορισμός, ως γενική αντικειμενική στο ουσιαστικό ἀρχῆ

ἐπί καταστροφῆ: επιρρηματικός προσδιορισμός, εμπρόθετος προσδιορισμός του σκοπού στο ρήμα ἐξῆσαν

ὑπήκοοι: επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου στο ρήμα ξυνειστήκεσαν, το οποίο συμφωνεί τυπικά με το υποκείμενο(οἱ Ἕλληνες) του ρήματος ξυνειστήκεσαν σε γένος , αριθμό και πτώση

Γ3.β.

Το ρήμα εξάρτησης που σας δίνεται είναι γνωστικό, οπότε η περίοδος στον πλάγιο λόγο πρέπει να μετατραπεί σε ειδική πρόταση, σε ειδικό απαρέμφατο και σε κατηγορηματική μετοχή.

ΕΙΔΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ:

Ἄπαντες γινώσκουσι ὅτι ἰσχύν δέ περιεποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς.

ΕΙΔΙΚΟ ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ:

Ἄπαντες γινώσκουσι ἰσχύν δέ περιποιήσασθαι ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τούς προσσχόντας αὐτοῖς.

ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΙΚΗ ΜΕΤΟΧΗ:

Ἄπαντες γινώσκουσι ἰσχύν δέ περιποιησαμένους ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τούς προσσχόντας αὐτοῖς.